

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 95)

PORTFOLIO BRENGT GROEI IN BEELD

Draagbare vellen. Dat is de letterlijke vertaling van portfolio, een samenstelling van de Latijnse woorden portare (dragen) en folium (vel papier). Van oudsher is een portfolio het attribuut van kunstenaars of vormgevers. Inmiddels is het portfolio wijder verspreid en gebruiken o.a. scholen het om leerprocessen van leerlingen te monitoren. Omdat het portfolio binnen het onderwijs een relatief nieuw instrument is, is er nog weinig onderzoek beschikbaar. Tillema beschrijft in zijn artikel (2001) diverse soorten portfolio's, zoals die worden gebruikt in professionaliseringscursussen, en geeft tips voor scholen over wanneer en hoe je portfolio's kunt inzetten.

HET IDEE

De grootste kracht van het portfolio is dat het groei en ontwikkeling in beeld brengt. Een lerende verzamelt 'bewijzen' of voorbeelden van zijn vorderingen. Denk aan zelfgeschreven teksten, gemaakte opdrachten, een planoverzicht van eigen doelen met daarbij aangegeven in hoeverre deze al behaald zijn, verslagen van proefjes of een lijst van gelezen boeken. De precieze inhoud is afhankelijk van het doel en de functie van een portfolio, stelt Tillema. Hij onderzocht in hoeverre het portfolio iemands leerproces kan ondersteunen en bevorderen. Als casus nam hij een nascholingscursus waarbij in 3 achtereenvolgende jaren met 3 verschillende soorten portfolio's werd gewerkt. Tillema vroeg de deelnemers (in totaal 137) naar hun ervaringen: Gaf het portfolio hun inzicht in hun prestaties? Hielp het hen om zich verder te ontwikkelen? En hoe gingen ze om met feedback van hun docenten?

DE INZICHTEN

3 soorten Elk portfolio maakt iemands sterke en zwakke punten zichtbaar en biedt inzicht in waar een leerling staat. Maar de accenten kunnen verschillen:

I Prestatiedossier Een leerling moet voldoen aan vastgestelde eisen of leerdoelen en laat met zijn portfolio zien in hoeverre hij daaraan beantwoordt.

Het portfolio dient als bewijsmateriaal, en de criteria voor wat er in het dossier moet komen, zijn dan ook duidelijk omschreven. Denk aan een portfolio dat jongeren moeten laten zien bij de toelating tot een kunstacademie of conservatorium.

II Leerdossier Ook hier gaat het om van tevoren vastgestelde eisen of leerdoelen waar een leerling aan moet voldoen. Maar het leerdossier draait minder om afrekening (toelating) en meer om monitoring van en interactie over het leerproces: op basis van het portfolio kan de leraar feedback geven over de vorderingen en laten zien wat er nog moet gebeuren, dan wel met de leerling in gesprek gaan over wat een goede volgende stap zou zijn. Een voorbeeld is een portfolio dat leerlingen bijhouden tijdens het werken aan een werkstuk of voor het vak rekenen.

III Reflectiedossier Deze soort is het meest persoonlijk en is bedoeld om de reflectie op de eigen groei en ontwikkeling te stimuleren. De lerende stelt ook eigen doelen en leert zo om bewust bezig te zijn met de eigen ontwikkeling. Het portfolio vormt ook hier, net als bij het leerdossier, uitgangspunt voor een gesprek tussen leraar en leerling over leerdoelen en stappen in het leerproces. Een voorbeeld is de leesautobiografie of het leeddossier, waarin leerlingen al hun leeservaringen (gelezen titels plus korte beoordeling of samenvatting) verzamelen en op basis waarvan de leraar hen verder kan helpen met gerichte boekentips.

Motor voor leren Het reflectiedossier bleek het meest te fungeren als motor voor leren, het prestatiedossier het minst. Dat kan te maken hebben met het verschil tussen het afvinken van externe eisen (prestatiedossier) en het voldoen aan zelf gestelde doelen (reflectiedossier). Anders gezegd: het prestatiedossier voelt eerder als afrekening (summatief doel), de beide andere hebben juist een formatieve functie. Elke soort portfolio, zo zag Tillema, hielp lerenden om na te denken over het eigen leerproces. Ze waren actief bezig voorbeelden van hun voortgang te verzamelen en moesten daardoor nadenken over leerdoelen (extern of zelf gesteld). In combinatie met duidelijke feedback van de leraar kan dat het portfolio tot een krachtig instrument maken.

PORTFOLIO EN MOTIVATIE

Bij portfolio's krijgen leerlingen een actieve rol in en verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Portfolio's bevorderen daarmee zelfregulerend leren. Leidt dat ook tot gemotiveerdere leerlingen? Niet zonder meer, blijkt uit het onderzoek dat Baas en collega's bij ruim 400 leerlingen (9-12 jaar) van 7 Nederlandse basisscholen deden. De scholen zetten de portfolio's formatief in. Wat bleek: de leerlingen die met portfolio's werkten, ervoeren minder steun en feedback (scaffolding) van hun leraar dan leerlingen die daar niet mee werkten. En juist die scaffolding bleek motiverend te zijn. M.a.w. een portfolio inzetten is iets anders dan leerlingen het helemaal zelf uit laten zoeken. Ze hebben jouw begeleiding nodig en jouw feedback over wat goed gaat, wat beter kan en hoe ze dat dan aan moeten pakken.

IN DE KLAS

Misschien werkt jouw school ook met portfolio's. Dan zul je veel herkennen van wat we hier beschrijven. Bijvoorbeeld dat je leerlingen goed moet begeleiden bij het gebruik ervan. Het is een instrument om leerlingen er bewust van te maken dat ze kunnen nadenken over hun vorderingen en hun leren. Het gaat niet alleen

maar om het verzamelen van werkjes, het werkzame element zit 'm juist in wat je ermee doet. In gesprekjes over portfolio's is het daarom goed leerlingen veel vragen te stellen: *Wat waren je doelen? Kun je me laten zien hoever je daarmee bent? Wat vind je zelf goed gaan? Wat vind je nog moeilijk? Laat me eens iets zien waar je tevreden over bent?* Daarnaast geef je feedback en geef je tops en tips. Na elk gesprek weet de leerling waar hij staat en wat hem te doen staat. Vertel ook duidelijk wat leerlingen in hun portfolio moeten verzamelen. Sommige scholen gebruiken zogeheten doelformulieren waarop leerlingen hun persoonlijke leerdoelen voor een bepaald **vak** noteren. Daarbij kunnen ze dan vervolgens 'bewijzen' van vorderingen verzamelen. Heb je nog nooit gewerkt met portfolio's en zou je het eens willen uitproberen? In principe is het iets wat je het best schoolbreed kunt aanpakken en invoeren, omdat het instrument niet op zich staat, maar past binnen een bepaalde visie op leren en onderwijs (met aandacht voor zelfregulatie en activerend leren). Maar je kunt ook in je klas al iets uitproberen. Kies dan een specifiek vak en doel. Bouw het langzaam op, zodat jij en je leerlingen eraan kunnen wennen. Een heel simpel voorbeeld van een portfolio is een map waarin leerlingen tekeningen bewaren. Daar kun je al in de kleuterklas mee beginnen. Zie het niet alleen als een leuk afscheidscadeau voor als leerlingen naar groep 3 gaan, maar benut de map om samen met kleuters – en hun ouders – te praten over hun werk. Met zo'n tekenmap wordt ontwikkeling letterlijk zichtbaar, bijvoorbeeld dat ze steeds beter menselijke figuren gaan tekenen. Ook een leesdossier werkt zo: kijk, je leest steeds dikkere en moeilijkere boeken! Zo worden leerlingen zich ervan bewust dat hun leren voortdurend in ontwikkeling is. De volgende stap is dat ze niet alleen achterom kijken, maar ook vooruit: *wat wil of moet ik bereiken en hoe ga ik daaraan werken?*

- [Artikel](#) Feedback zet leerlingen aan het denken
- [Digitaal portfolio](#) in het basisonderwijs
- [Kennisnet](#) uitleg digitale portfolio's
- Website [Leerkracht](#) Rapporten verleden tijd

Meer lezen!

Uit de praktijk

DATA VERZAMELEN IN HET PORTFOLIO

Hoe verzamel je data van leerlingen op een cluster 3-school, waar het IQ onder de 70 ligt, en leerlingen kampen met achterstanden in leren of in sociaal-emotionele ontwikkeling, ADHD of vormen van autisme? 'We zijn vorig jaar begonnen met een instrument waarmee we verschillende data kunnen vastleggen', vertelt Maurice Peeters, schoolleider van VSO De Ark in Gouda. Het betreft niet alleen informatie over cognitieve leeropbrengsten, zoals voor taal en rekenen, maar ook over socialisatie (hoe ga je om met klasgenoten), persoonlijke ontwikkeling en eigenaarschap (dit wil ik, dit kan ik). De Ark registreert zo input uit Cito-toetsen, uit het leerlingvolgsysteem Zien!, maar ook uit eigen hulpmiddelen. Zo houdt de school voor elke leerling een digitaal portfolio bij. Ib'er Marieke de Bruijn: 'Elke drie maanden formuleren de leerlingen samen met ons persoonlijke leerdoelen en uitdagingen, zoals: ik wil digitaal leren klokkijken; als ik boos word, ga ik een rustig plekje zoeken; of: ik vraag hulp als ik vastloop. Wekelijks kijkt de leerling met de mentor of hij goed bezig is en of hij nog iets nodig heeft. Na drie maanden volgt een evaluatiemoment om te kijken of het doel is behaald. De doelen hangen zichtbaar in het lokaal zodat de groep elkaar kan helpen eraan te denken. Is het rustige plekje bijvoorbeeld niet gevonden, dan wordt met de groep naar oplossingen gezocht.' Het digitale portfolio is nog in ontwikkeling. 'Het is inhoudelijk gevuld met onder meer onze observaties en met werk van de leerling zelf, zoals een verslag, collage of foto', zegt De Bruijn. 'Nu moet het een "ding" van de leerlingen worden. Zodat ze meer zicht krijgen op wat ze hebben geleerd en zelf bijvoorbeeld vaardigheden kunnen invullen. Die zijn interessant om te vergelijken met het oordeel van de leraar: zitten ze op dezelfde lijn of onderschat of overschat de leerling zichzelf?' Peeters: 'Met deze mooie gesprekken leggen we het belang van leren steeds meer bij de leerling zelf.'